

IKER
GAZTE
NAZIOARTEKO
IKERKETA EUSKARAZ

II. IKERGAZTE

NAZIOARTEKO IKERKETA EUSKARAZ

2017ko maiatzaren 10, 11 eta 12
Iruñea, Euskal Herria

ANTOLATZAILEA:
Udako Euskal Unibertsitatea (UEU)

GIZA ZIENTZIAK ETA ARTEA

**Arrangoitze eskualdeko
euskararen ahoskera**

Maitena Duhalde

15-21 or.

<https://dx.doi.org/10.26876/ikergazte.ii.01.02>

ANTOLATZAILEA:

ELKARLANEAN:

LAGUNTZAILEAK:

Arrangoitze eskualdeko euskararen ahoskera

Duhalde De Serra, Maitena

UPPA-IKER, UPV/EHU
maitena.duhalde-deserra@univ-pau.fr

Laburpena

Lapurdi ipar erdialdean kokatua, Arrangoitze eskualdeko euskara lapurteraren zein behe-nafarreraren eragina izan duen hizkera da. Mintzaira honi buruz ditugun ezagutzak urriak dira eta horregatik, ikerlan honetan 2017ko neguan tokiko berriemaileekin egin elkarrizketa libreetan eta inkesta bidez bilduriko datu berriak ezagutzera emateko eta aztertze xedea dugu. Hizkuntzaren parte batez argibideak ekartzeko helburuarekin, fonologiako zenbait ezaugarriren deskribapena aurkeztu ondotik, Lapurdiko bertze hizkerekin konparatuko ditugu, hauen hedadura eta hizkera honen kokapena zehazteko asmoz.

Hitz gakoak: dialektologia, sinkronia, lapurtera, Arrangoitze

Abstract

The Basque variety from Arrangoitze, geographically located in North-central Labourd, shows influence from Labourdin Basque and Low Navarrese Basque. Very little research has been done on this variety and, therefore, the aim of this article is to present and examine the data collected from spontaneous interviews and questionnaires realised with native speakers during the winter of 2017. As a first approach to this variety, I will describe some phonological features and, afterward, I will compare them with those from other varieties from Labourd. This will help us to determine the location of this variety and limit its area.

Keywords: dialectology, synchrony, Labourdin Basque, Arrangoitze

1. Sar-hitza

Lapurdi ipar erdialdean kokatua, Uztaritze-Erobi eta Urdazuri ibarreko kantonamenduaren parte dira Arbona, Arrangoitze eta Basusarri. Eskualde honen iparraldean kokatuak dira Baiona, Miarritze eta Angelu, mendebalean Bidarte eta Getaria, hegoaldean Ahetze, Senpere eta Uztaritze, ekialdean berriz, Milafranga, Hiriburu eta Mugerre.

Bere kokagunea dela eta, Arrangoitzeko euskarak interes berezia du, alde batetik itsas hegieren, bertetik Aturialdearen eta Lapurdi barnealdeko hizkeren bidegurutzean baita. Mintzaira hau aztertu zuen L.-L. Bonapartek, *labourdin hybride* edo lapurtera hibridoa izenarekin adierazi zuen Lapurdiko eskualde honen berezitasuna.

Mintzaira hau hobeki ezagutzeko balio dezakeen deskribapen hau dakargu, gaur egungo datuak ekarri eta Lapurdiko bertze hizkerari buruz ditugun ezagutzekin erkatuz, hizkera honen kokapena zehazteko.

2. Arloaren egoera eta ikerketaren helburuak

L.-L. Bonapartek lapurteraren barnean berezko lapurtera (Sara, Ainhoa eta Donibane Lohizune) eta hibridoa (Arrangoitze) bereizi zituen (1991 [1869]: 226). Ondoko mendean, L.-L. Bonaparteren lanean oinarrituz, J. Vinson hizkuntzalariak lapurteraren barnean lau hizkera bereizi zituen (1907: 629) eta hauen artean dugu *labourdin mixte* deitu zuena, Arrangoitzen, Arbonan eta Basusarrin mintzatua.

Nahiz eta ahal bezainbat ahalegindu, ez dugu gure irizpideei erantzuten duen euskal lekukorik atzeman Basusarrin eta gainera, ondoko herriko adinekoek Basusarritarrak gaskoitzat dituztela maiz adierazi digute. J. Vinson, 1895an E. Bourciez irakasleak Bordelen aurkeztu bildumaz diharduela, Basusarrin itzulpena gaskoieraz egin zelako harritu zen (1908: 132):

Les spécimens du labourdin mixte sont plus intéressants; cette variété, suivant le prince L.-L. Bonaparte, devrait être parlée dans les villages d'Arbonne, d'Arcangues et de Bassussarry, mais dans le recueil de Bordeaux, ce dernier village est représenté (sic) par du gascon. Faut-il en conclure que depuis trente ans la majorité des habitants de ce village a cessé de parler basque et adopté le gascon? C'est ce qu'il faudrait vérifier sur place.

XIX. mendean euskararen presentziaren berri ematen digute L.-L. Bonaparteren datuek, baina erran bezala, gaur egun ez dugu euskal lekukorik aurkitzen jakin. Ez dugu Basusarrin gaskoiera mintzatzen duen lekukorik grabatu, ez eta horren erabilera neurtu ere. Dena den, gaskoiera eta euskara baino gehiago, frantsesa nagusitu da herri honetan. XIX. mende bukaeran inkestatu Basusarriko –edo herriarrek eta ingurukoek dioten bezala, *Bausarriko*–, lekuko baten elkarrizketa labur bat dakar K. Artolak (in Yrizar 1997) non berriemaileak herriko etxe, baserri eta herriaren hedadura aipatzen dituen, bakoitzean euskaldunak diren edo ez zehaztuz.

Erran behar dugu herri honetako lekuko batengana jo dugula eta harekin inkesta osatu, baina ez da euskaldun osoa eta nahiz bertakoa izan, tokiko euskaldunik ezagutzen ez duela ziurtatu digu. Hala ere, bere erantzunak, nahiz eta maiz partzialak ere izan, baliosak izan zaizkigu Basusarriko euskara nolakoa zen jakiteko.

Arbona eta Arrangoitzen berriz, dialektologian usaiakoak diren irizpideei (Camino 2009) erantzuten duten lekukoen atzemateak lan gutiago eskatu digu. Bereziki aintzat hartu ditugu lan honetan bina berriemaileren erranak herri bakoitzarentzat, alde batetik elkarrizketa librean eta bertzetik inkesta bidez jasoak.

Lan honen xedea Arrangoitzeko eskualdearen ahoskeraren lehen deskribapen baten ekartzea da, baita hein batean haren bilakaeraren berri ematea ere. Horretarako bereziki baliagarriak izan zaizkigu L.-L. Bonaparte dialektologoak bertan XIX. mende erdian egin inkesten eskuizkribuak¹, XIX. mende bukaeran E. Bourciezek Arbonan eta Arrangoitzen eginaraziriko itzulpenak (in Vinson 1907-1911) eta XX. mende bukaeran K. Artolak bertan bilduriko datuak (in Yrizar 1997).

Gainera, Arrangoitzeko mendebaldean kokaturiko eremuan bildu ditugun datuak, Lapurdi itsas hegikoak eta Sara eskualdekoak, baliagarriak izan zaizkigu, baita Larresoroko euskarari buruzko I. Epelderren lana ere. Euskararen Herri Hizkeren Atlas aintzat hartu dugu, batez ere gure eremuaren ipar ekialdean kokaturiko Mugerre eta Urketa herrietako euskararen berri izateko. Arrangoitzeko ahoskeraren deskribapenak eta haren inguruko mintzairekin konparatzeak, hizkera honen sailkapena, zein zenbait ezaugarriren hedatzea zehaztea du helburu.

3. Arrangoitzeko euskararen ahoskera

3.1. *u + a* hiatusa

Gure eskualdean eta ekialdeko hizkeretan oro har, bai Lapurdi ekialdean (Epelde 2003: 65-67), bai Nafarroa Beherean (Camino 2016: 158-170), *u* bokalaren palatalizazioa ezaguna da. Aspaldiko gertakaria da, izan ere, B. Etcheparek XVI. mendean jadanik *-ua > -uia* epentesia dakar, hala nola, *comdenatuya*, *delicatuya*, *escuyac*, *parabiçuya*, *saynduyac*, *orduyan*, *varcamenduya* (2013 [1545]). Era berean, Arrangoitzeko eskualdean *-u + a* mugatzailea ingurunean epentesia dago.

L.-L. Bonapartek *-uya* epentesiaren berri dakar Lapurdi ekialdean, Arrangoitzetik Hazparnera, baita Nafarroa Behereko mendebaldean ere, Baigorri-Banka-Ortzaize-Bidarra herrietan (BDV m/s Bv 84). Zehaztu behar dugu gure eremuarekin mugan den Uztaritzeko eskualdean bertze bi emaitza agerian eman zituela, *üya eta üa* (1991 [1869]: 242), Arrangoitzen aldiz, *u* bokalaren palatalizazioa honela deskribatu zuen (243):

Quant à la terminaison *uya*, lorsqu'on ne la prononce pas comme *ouya* français, elle a quelquefois pour variante, chez certains individus, non pas *üya*, mais presque *euya*, en donnant à l'*eu* le son qu'il a dans le mot *peu* (et non pas celui du mot *veuf*) mêlé à celui de l'*ü*.

XX. mende hastapenean publikatu zituen J. Vinsonek E. Bourciez hizkuntzalariak itzulpen bidez bildu Ipar Euskal Herriko hizkeren emaitzak. Bertan dakusagunez, Arrangoitzeko itzulpenak –*uya* dakar: *buruyan*, *galduya*, *gastigatuya*, *orduyan*, *zeruyan*, *zuyan*, baina *honduak* (1908: 132-133).

¹ Arana, J. A. & Gonzalez, C. (1989): *L. L. Bonaparte. Eskuizkribuak-Argitarapenak*. Euskaltzaindia, Bilbo.

Arbonako bertsioan berriz, epentesirik gabe agertzen da hiatoa: *buruaren, gastigatua, orduan, zeruan* (133-134).

K. Artolarekin bat gatoz Basusarrin *-ua > -uia* sistematikoa dela dioenean (in Yrizar 1997: 461), nahiz eta gure berriemailearen ahoan *orduan* salbuespena bildu dugun. Arbonan eta Arrangoitzen berriz, hiatoaren emaitzak ugariak dira. Aditzetan, *-tu/-du* partizipio burutua + *a* gehienetan *-tüa/-düa* entzun dugu: *bildüa, haitüa, kendüa, sartüa*. Gutiago dira, baina elkarriketa libreetan aditu ditugu zenbait hitz *-ua* gorderik edo *-ua > -ia* palatalizaturik. Arbona eta batez ere Arrangoitzeko lekuko zaharrenei *-uia*, baina baita *-üia* ere entzun diegu hizketa librean. Zehaztu behar dugu *i* batez adierazi dugun epentesia, *j* bokalerdi batekin ahoskatzen dela. Ondoko lerroetan, *u* + *a* hiatoaren emaitzak dakartzagu:

- *-ua*: *errosoliua* (Arrangoitze), *orduan, ostatua* (Arbona) *orduan* (Basusarri)
- *-uia*: *buruia, eskuia, suia* (Arbona, Arrangoitze), *buruia, liburuia, merkatuia, suia* (Basusarri)
- *-üia*: *burüian, gastatüio* ‘gastatua’, *hedatüia* (Arrangoitze), *piztüia* (Arbona)
- *-üia*: *bildüa, burüan, fruitüak, gostüan, haitüa* ‘arituia’, *kendüa, merkatüan, obliatüa, ordüan, pozoinatüia, sartüa* (Arrangoitze), *itsutüa, kantüak, ostatüan* (Arbona)
- *-ia*: *selauria* (Arrangoitze), *ordian* (Arbona)

L.-L. Bonapartek XIX. mendean *-uia* epentesia bildu zuen eta zenbait berriemailek *u* bokala, ez ondoko hizkeretan bezain argiki, baina palatalizaturik ere ahoskatzen zutela zioen. Gaur egun epentesi hau gorde da, baina mendebaldeko behe-nafarreran kokatzen zuen eta gure eremuarekin mugan den Uztaritzeko eskualdean jadanik agertzen zen *-üia* emaitza ere sartu da gure eremuan. Ondoko taulan, hizkuntzalari frantsesaren eta gure datuak laburbildurik adierazi ditugu:

1. taula: *u + a* hiatoaren emaitzak Arrangoitzeko eskualdean.

	L.-L. Bonaparte (XIX. mendea)	Gure datuak (XXI. mendea)
<i>-ua</i>	-	+
<i>-uia</i>	+	+
<i>-üia</i>	+	+
<i>-üia</i>	-	+
<i>-ia</i>	-	+

3.2. *ue* diptongoaren asimilazioa

Ekialdeko hizkeretan arrunta da *ue > ie* eta *ue > ie > ii* asimilazioa. EHHako datuei begiratzen badiegu, Nafarroa Beherean komuna da, baita Lapurdi ipar ekialdeko hizkeretan ere. Berrikuntza honen ekialdeko muga Arrangoitze eskualdea dugu, ez baita Lapurdi mendebaldeko mintzairerara zabaldu. Arbonan, Basusarrin eta Arrangoitzen, *EDUN adizkietan sistematikoa da asimilazio hau, eta bokal luzerik gabe ahoskatzen da: *nin* ‘nuen’, *zin* ‘zuen’, *ginin* ‘genuen’, *zitin* ‘zituen’.

Hala ere, Arrangoitzen lekuko zaharrenak *ue* diptongoa *üi* ahoskatzen du adizkietan, L.-L. Bonapartek entzun zuen bezala Uztaritzeko eskualdean (1991 [1869]: 242) *banüin* ‘banuen’, *bazüin* ‘bazuen’, *düin* ‘duen’, *ginüin* & *gindüin* ‘genuen’, *gintüin* ‘genituen’, *bagintüin* ‘bagenituen’; *üe* aditu dugu berriz ondoko hitzetan: *batzüetan* ‘batzuetan’, *merkatüetat* ‘merkatuetarat’, *zaitüela* ‘zaituela’. Arbonako berriemaile bati aldiz, nahiz eta gehienetan *ue > i* asimilatu, *ue* diptongoa eta gutiagotan *üi* entzun dizkiogu. Honela, *nuen* adizkia hiru erataria ahoskatu du: *nin* ‘nuen’, *nuelaik* ‘nuelarik’, *nüin* ‘nuen’.

3.3. *ai* diptongoaren emaitzak

Ekialdean komuna da *izan* erroko aditzaren *ai > i* soiltzea, baina Arrangoiztarrek mendebaleko lapurtarrekin bat egiten dute, monoptongazioarik ez baitute eratzen: *naiz, haiz, zaitut*. Hala ere, *gaitu* eta *gitu* onartzen dituzte Arrangoitzen eta Basusarrin.

Henri Gavelek oroitarazten duenez, mendebaldeko behe-nafarreran *ai > ei* asimilazioa arrunta da: “Dans certains dialectes, le bas-navarrais occidental surtout, le changement de *a* en *e* est presque

de règle dans la diphtongue *ai*, et l'on dira *zerbeit* plutôt que *zerbait* 'quelque chose', *norbeit* plutôt que *norbait* 'quelqu'un', etc" (1921 : 17-18).

Hein batean Arrangoitzeko eskualdera hedatu da asimilazio hau: izenordainetan sistematikoa dela dirudi, *norbeit* 'norbait', *zerbeit* 'zerbait', *zombait* 'zenbait', *numbeit* 'nombait', *noapeit* 'norabait', *noizpeit* 'noizbait', *nolazpeit* 'nolazpait'; baina ez guztiz adizki eta juntagailuetan: *beitzen* 'baitzen', *baino*, *bainan*, *beino* & *beina* 'baina' (Arbona), *beinin* 'bainuen', *beitzien* 'baitziren', *baitzuten*, *baitzioten* 'baizioten', *bainan* & *beinan* 'baina', *beinon* 'baino' (Arrangoitze). Bi herri hauetan *anaia* goratzerik gabe ahoskatzen da, baina Basusarriko berriemaileak berriz, *aneia* 'anaia' zerabiltela ziurtatu digu. Bigarren osagaia –*gai* duten hitz elkartuetan, aldakortasuna nabaritu dugu lekukoen artean. Izan ere, batzuek beti goratzearekin eta bertze batzuek goratzerik gabe ahoskatzen dute: *apezgaia* & *apezgeia*, *senargaia* & *senargeia*, *zezengaia* & *zezengeia*.

Diptongoa soilduriko adibideak ere ez dira falta: *zumbait* 'zenbait' (Arbona), *zerbit* 'zerbait', *zombait* 'zenbait', *numbit* 'nombait', *bitzen* 'baitzen', *bina* 'baina' (Arrangoitze). I. Epeldek Larresoron bildu zituen *bezen* 'bezain', *bezik* 'baizik', *beno* 'baino' (2003: 73) erako soiltzerik ez dugu entzun eskualde honetan.

3.4. Hasperena

L.-L. Bonapartek, bere garaian, lapurteran aspirazioak ez duela mendebaldeko eta ekialdeko behe-nafarreran zein zubereraren duen indarra ohartarazi zuen eta are gehiago, "On dirait que ce son tend à disparaître, quoique très-lentement, du labourdin en général" (1991 [1869]: 243). Ohar honekin batera, Arrangoitzeko eskualdea agerian eman zuen, aspirazioa hobeki gordetzen zuela zehaztuz. Herri horretan egin inkestetako emaitzak arakatu ondotik, hasperena ondoko ingurunean aditu zuela erran dezakegu: hitz hastapenean *hazil*, *hedoi*, *horma*; bokal artean *behi*, *behor*, *chahal*; herskari biezpainkarian *aphiil*, *phartz*, *phintarr*; herskari horzkarian, *athorr*, *othe*, *urtharil*; herskari belarrean *gakho*, *khisu*, *mulkho*; albokari ozenaren ondotik *belharrochi*, *elhorri*, *ilhargi*; dardarkariaren ondotik *errhi*, *sorho*, *urhandi* (BDV m/s Bv 75). Ez dugu ozenaren ondotik hasperenik irakurri, baina dakiguna da *lañua* bildu zuela, asimilazio bustidurarekin gainera.

Ezaugarri honi begira, Lapurdiko hizkeren artean Arrangoitze gordetzailleena izan arren, eremu honetan ere hasperenaren ekoizpena ahulduz joan da. Izan ere, aurtan egin ditugun inkestetan ez dugu herskari hasperendunik entzun, ez eta albokari, dardarkari eta ozenaren ondotik ere. Joera hau nagusia dela oroitarazi behar dugu eta ekialdeko hizkerek hobeki mantendu baldin badute, Norantz proiektuko datuetan oinarritutako azterketak erakusten du hasperenaren galera nabarmena dela, batez ere Lapurdiko eremuan eta gazteek ez diotela adinekoek bezainbat eusten aspirazioari, ez hitz hastapenean eta are gutiago bokal artean (Jauregi & Epelde 2013).

Gure berriemaileen ahoan badira aspirazioa argiki entzun dugun hitzak, bertze batzuetan hasperena ahula da edo ez da batere garbi aspiraziorik baden ala ez den eta gainera, badira aspiraziorik gabe ekoitzi dituztenak ere. Erran behar da hitz hastapenean hobeki gorde dela bokal artean baino. Hona ekartzen ditugu zenbait etsenplu: *han*, *mehe* (Basusarri), *hemen*, *meheia* 'mehea', *nahi* (Arbona), *behia*, *ehun*, *hamairu*, *hek* 'haiek', *hoik* 'horiek' (Arrangoitze). Bertze hauek berriz aspirazio ahul batekin edo gabe bildu ditugu: *aua* 'ahoa' (Arrangoitze, Arbona, Basusarri), *aurra* 'haurra' (Basusarri), *le^heno* 'lehenago' *na^hi*, *oiana* 'oihana', (Arrangoitze), *bei* 'behi' (Arbona). Datu hauek EHHakoekin bat datoz, izan ere, hitz hastapenean zein bokal artean, aspirazio argia, ahula edo ez du batere ekoitzi Arrangoiztar berriemaileak: *háise* (2008: 390), *háiseeyó* (394), *áiseβelts* (392), *ihints* (458), *i^histári* (354), *oántse* (200).

Hasperenik gabe ahoskaturiko hitzetan eta tinbre bereko bi bokal batzen direlarik, orduan bokal luzea entzun dugu. Hona Arrangoitzen entzunak: *a:ntzia* 'ahantzia', *le:mixiko* 'lehenbiziko', *le:rtzen* 'lehertzen', *mi:ak* 'mihiak', *na:stekatzen* 'nahastekatzen'. Bokal arteko edo diptongo eta bokal arteko hasperenaren tokian –g– edo –r– ahoskatzeko joera deskribatu zuen Koldo Mitxelenak (1990 [1961]: 221), baina gure eremuan arrotzak dira, itsas hegian edo Senperen entzun daitezkeen *ago* 'aho' edo *oge* 'ohe' erakoak.

Ondoko taulan, L.-L. Bonaparteren eta gure datuak aintzat harturik, Arrangoitzeko eskualdean hasperenaren galera -datu eskasez, ozenaren ondoko hasperena ez dugu adierazi- eta bi ingurunetan mantentzea irudikatu nahi izan ditugu:

2. taula. Hasperena Arrangoitzeko eskualdean.

	L.-L. Bonaparte (XIX. mendea)	Gure datuak (XXI. mendea)
#h	+	+
v hv	+	+
ph	+	-
th	+	-
kh	+	-
lh	+	-
rh, rrh	+	-

3.5. Asimilazio bustidurarik eza

N. Moutardek dioenez, lapurterak, behe-nafarrerak eta aezkerak *i* bokala ondotik /n, l/ kontsonanteak ez ditu palatalizatzen (1975: 18). Ezaugarri honi begira, Lapurdiko hizkeren artean salbuespena kostatarra dugu, gaur egun adinekoen hizkeran, *i* bokalak eta *j* bokalardiak eragindako /n, l/ kontsonanteen asimilazio bustidura emankorra baita (Duhalde 2015).

Maileguak despalatalizaturik edo palatalizaturik ageri dira, hala nola, *Espainia*, *zuaniatu* ‘sendatu’ (fr. soigner), baina *kampaña* ‘baserri’ (fr. campagne), *makiñun* ‘tratulari’ (fr. maquignon). Mailegu berria ala zaharra izateak badu zer ikusia, H. Gavel hizkuntzalariak Lapurdin eta Nafarroa Beherean despalatalizazioa ikertzean, adierazi zuenez (1921: 483):

C’est qu’en effet, dans ces dialectes [lapurteran eta behe-nafarreran], les phonèmes *ĩ* et *ñ* se sont, à un moment donné, résolus de la manière que nous allons indiquer, abstraction faite des diminutifs, de sorte qu’aujourd’hui, en dehors de cette dernière catégorie de mots, presque toutes les fois que nous rencontrons une *ĩ* ou une *ñ*, c’est que nous avons affaire à un mot d’emprunt entré dans ces dialectes postérieurement à l’époque où s’est produite la résolution qui nous occupe.

Bustidurarekin ahoskatzen diren maileguak alde batera utzirik, gertakari emankorra da palatalizazio eza eta ingurune guzietan betetzen da. Hona zenbait etsenplu, Arrangoitzeko elkarriketetan entzunak: *ainitz* ‘anitz’, *berdin*, *ginen*, *hil*, *ibili*, *ilarra*, *ile*, *ina* ‘egina’, *nin* ‘nuen’, *oilo*, *teilatu*, *urina*.

4. Lapurtera “mistoa”

Lapurtera hibridoa edo mistoa izenarekin, euskal dialektologoen argi utzi zuten Arrangoitzeko euskara lapurteran kokatzen bazuten ere, ekialdeko hainbat ezaugarri ere haraino hedatu zirela. Lapurdi eremuko bertze hizkerekin konparatzean, ikus ditzagun zein diren alde batetik mendebaldearekin eta bertetik ekialdearekin partekatzen dituen ezaugarriak.

EHHako 1118. mapak (Euskaltzaindia 2013: 184) eta ondorengoek, *u + a* mugatzailearen emaitzak dakartzate. Honela, ekialdean *-ia* nagusitzen da, baina Nafarroa Behereko mendebaldean, Alduden eta Aturri inguruan ahoskera bat baino gehiago dugu. I. Epeldek dioenez, Uztaritxeko eskualdean ere emaitzak ez dira homogeenak (2003: 289). Hona Lapurdi ekialdeko erantzunak (EHHA 2013: 184): *-wia* (Arrangoitze, Beskoitze, Itsasu, Uztaritze, Makea), *-uja* (Urketa, Mugerre) – *üja* (Bardoze, Mugerre) – *-üa* (Itsasun eta Hazparren, baita Lapurdirekin mugan den Bastidan ere). Lehenago adierazi dugunez, gure berriemaileei azken hiru epentesi hauek entzun dizkiegu, Mugerre inguruko *-uja* eta *-üja*, Bastidan bilduriko *-üa*, baita zenbait aldiz ekialdean ezaguna den *-ia* ere. EHHAk dakarren *-wia* berriz ez dugu entzuten jakin. Gure eremuaren mendebaldean *-ua* da beti eta Arrangoitzeko forma nagusia ez baldin bada ere, ez da arrotza.

Dakargun bigarren ezaugarria *ue* diptongoaren asimilazioa da. Ezaugarri honekin Arrangoitzeko eskualdeak Aturrialdeko, baita ekialdeko hizkerekin ere bat egiten du. Izan ere, EHHako *nuen* adizkiaren emaitzak aintzat hartuz (2014: 134), *ue > ie* eta *ue > ie > ii* bilakaera dugu Xuberoan, hala nola San Grazin eta Sohütan, Nafarroa Beherean –baina *ue* ahoskatu dute baxe nafartar zenbaitek-, eta Lapurdi ipar ekialdean. Uztaritxeko eskualdea kanpo geratzen da, *ue > ui* gertatu baita eta Urdazuri errearen hertzetik itsas hegira berriz, *ue* gordetzen da.

Ezaguna da *ai > ei* diptongoaren goratzea Behe Nafarroa mendebaldean eta Lapurdi ekialdean Arrangoitzearaino hedatzen dela, baita Senpereraino ere (ikus adibide gisa, *norbeit* EHHA 2016: 402). Hasperenaren kasuan, ekialdeko hizkerak gordetzaileagoak dira eta Arrangoitzen ere entzun daiteke

aspirazioa hitz hastapenean eta bokal artean. Mendebalean berriz, Senpere inguruan hitz hastapenean bakarrik aditu dugu, baina ez da sistematikoa; kostatarrean berriz, aztarna bakan batzuk bakarrik bildu ditugu (Duhalde 2015). Asimilazio bustidura ezak, *ai > ei* goratzeak eta hasperenaren ekoizpenak, Arrangoitzeko eskualdea ekialdeko hizkeretara hurbiltzen du. Kostatarra berriz, hiru ezaugarri hauei begira kanpo geratzen da, ez baita *ai > ei* nagusitzen, ez eta hasperenik ekoizten eta *i* bokalak eta *j* bokalerdiak /n, l/ kontsonanteen asimilazio bustidura eragiten dute.

Azkenik, ekialdeko hizkeretan *izan* erroko aditzaren *ai > i* da nagusi, baina hemen, Arrangoitzek Lapurdi mendebaleko hizkerekin du bat egiten, ez baitu soilte hau eratzen.

Orai aipatu fonologiako ezaugarrien emaitzak ondoko taulan laburbildu ditugu:

3. taula. Fonologiako zenbait ezaugarriren emaitzak Arrangoitzen eta inguruko herrietan.

	Donibane Lohizune	Senpere	Arrangoitze	Uztaritze	Mugerre
<i>u + a</i> hiatusa	–ua	–ua	–uja, –üja, –üa	–uja, –üja, –üa	–uja, –üja
<i>ue</i> diptongoa	nuen	nuen	nin	nuin	nien
<i>ai > i</i> soilteza	naiz	naiz	naiz	niz	niz
<i>ai > ei</i> goratzea	norbait	norbeit	norbeit	norbeit	norbeit
hasperena: #h eta vhw	-	#h	#h, vhw	#h, vhw	#h, vhw
asimilazio bustidura	/ll/, /ñl/	/l/, /n/	/l/, /n/	/l/, /n/	/l/, /n/

Erran behar dugu “Kostaldeko solezismoa” edo sintaxialariek “datiboaren lekualdatzea” izena eman dioten fenomeno (Fernández & Ezeizabarrena 2003) -laburzki, hauek dira *nau* ‘dit’ *nauzki* ‘dizkit’, *zaitut* ‘dizut’, *zaizkitzut* ‘dizkizut’ erako adizkiak-, Lapurdin itsas hegian batez ere ezaguna dela eta gaur egun, Arrangoitzeko eskualdera ere hedatu dela. XIX. mendean L.-L. Bonapartek “faute de nazu” izendapenarekin aditz sistema hau Lapurdi kostaldean sartua zela lekukotasuna dakar, baina dirudienek ez zen oraindik Arrangoitzeko eskualderaino iritsi: *daut* & *dat* ‘dit’, *dauku* & *daku* ‘digu’, (BDV m/s Bv 75). Gainera, Arrangoitzeri buruzko datuetan, *nau pour daut* oharra bi gurutzeren artean dakar, eskualde honetan aditz sistema hau erabiltzen ez zela argi uzteko.

Gaur egun Lapurdi mendebaldean zabaldua da aditz sistema berria, bai Sarako eskualdean, bai Arrangoitzen. XX. mende bukaeran P. Yrizarrek ere gure hiru herrietan bildu zuen (1997). Lapurdi mendebaldearekin bat egiten du Arrangoitzek ezaugarri hau partekatzen baitu, eta aldi berean, *ue* diptongoaren asimilazioa bereganatuz, ekialdeko mintzaireraz hurbiltzen da; honela, bi ezaugarri hauen bidegurutzean den eremu honetako emaitzak dira adizki hauek: *nintin*, “zidan”, *zintin* “zizun”, *gintin* “zigun”.

5. Ondorio gisa

Lan honetan, Arrangoitzeko euskararen ahoskera izan dugu aztergai eta hemen aztertu ditugun ezaugarriei begira, eskualde hau Lapurdi ekialdeko hizkeretara hurbiltzen da, mendebaldekoetara baino gehiago. Hala ere, hizkera honen deskribapen osoago bat behar genuke, izen morfologia, aditz morfologia eta sintaxia ere kontuan hartuko lituzkeena, behin betiko ondorioen ekartzeko. Izan ere, “kostaldeko solezismoa” deitu fenomeno gaur egun gure eremuraino hedatzen dela zeharka aipatu dugu eta gainera, fonologiako bertze ezaugarri batekin konbinaturik, bere-bereak diren adizki berriak entzun ditugu. Lapurdi erdialdean kokaturiko mintzaira honek hainbat isoglosa markatzen ditu, zenbait ezaugarriari begira, bere mendebaldean kokaturiko hizkerekin bat egiten baitu, baina ekialdeko eragina ere haraino hedatu baita. Konplexua da beraz eremu honen azterketa, baina interes bereziko ere, Lapurdiko hizkeren sailkapena zehaztu nahi baldin bada hizkera hau ezin baztertuzkoa dela argi dugu.

6. Erreferentziak

- Arana, J. A. & Gonzalez, C. (1989): *L. L. Bonaparte. Eskuizkribuak-Argitarapenak*. Euskaltzaindia, Bilbo.
- Bonaparte, L.-L. (XIX. mende erdia): *Contestaciones a cuestionarios dialectológicos referentes a Aïnhua, Arcangues, Armendarits, Iholdy, Arnéguy, Ascaïn, (Serres), Guéthary, Bidart, Ayherre, Bassussarry, Biriadou, Béhobie, Fontarrabie, Domezain, Elizondo, Uriz, Lizaso, Vera, Espelette, Souraïde, Itxassou, Hélette, Isturits, Irissarry, Louhossoa, Macaye, Mendionde Saint-Esteben, Saint-Martin, Méharin, Saint-Pierre-d'Irube, Mouguerre, Ustaritz, Larressore, Villefranque, Valcarlos y otros en un cuadro*. Argitaratu gabeko 12. eskuizkribua, BDV m/s Bv 74.
- , (XIX. mende erdia): *Phonologie de la langue basque dans tous ses dialectes, comprenant les règles de la prononciation, de l'accent tonique et du changement des lettres; suivie de la loi de l'affinité ou harmonie des voyelles, et précédée d'une nouvelle classification des dialectes, sous-dialectes et variétés de l'euskara. D'après de nombreux renseignements pris sur les lieux en 1856, 1857, 1866 et 1867*. Argitaratu gabeko 16. eskuizkribua, BDV m/s Bv 84.
- , (XIX. mende erdia): *Contestaciones a cuestionarios dialectológicos en el País Vasco-Francés. Notas referentes a Ahetze, Aïnhua, Arbonne, Arcangues, Armendarits, Aroue et Etcharry, Ascaïn, Ayherre, Bardos, Bassussarry, Bidart, Bonloc, Cambo, Baïgorry, Briscous, Espelette, Guéthary, Hasparren, Hélette, Iholdy, Irissarry, Isturits, Itxassou, Lahonce, Larressore, Louhossoa, Macaye, Mendionde, Mouguerre, Saint-Esteben, Saint-Jean-de-Luz, Saint-Jean-Pied-de-Port, Saint-Martin (Méharin), Saint-Palais, Saint-Pée, Saint-Pierre-d'Irube, Sare, Tardets, Urcoit, Urrugne, Ustaritz, Villefranque*. Argitaratu gabeko 30. eskuizkribua, BDV m/s Bv 75.
- , (1991): *Opera Omnia Vasconice*. Lau liburuki. Euskaltzaindia, Bilbo.
- Camino, I. (2009): *Dialektologiatik euskalkietara tradizioan gaindi*. Elkar, Donostia.
- , (2016): *Amiküze eskualdeko ^heskuara*. Nafarroako gobernua, Iruñea.
- Duhalde, M. (2015): “Lapurdi itsas hegiko euskara: hiru ezaugarri fonologikoren azterketa”, *I. Ikergazte Nazioarteko ikerketa euskaraz: Kongresuko artikulu-bilduma*, Udako Euskal Unibertsitatea, Durango, 101-107.
- Epelde, I. (2003): *Larresoroko euskara (Dialektologia azterketa)*. Doktoretza-tesia argitaragabea. Zuzendaria: K. Zuazo, UPV/EHU.
- Etxepare, B. (2013 [1545]): *Linguae vasconum primitiae*. X. Kintanak paratu edizioa. Euskaltzaindia, Bilbo.
- Euskaltzaindia, (2008-2016): *Euskararen Herri Hizkeren Atlas* [EHHA]. 7 liburuki. Euskaltzaindia, Bilbo.
- Fernández, B., & Ezeizabarrena, M.-J. (2003): Itsasaldeko solezismoa, datiboaren lekualdatzearen argipean, *Iker* 14, 255-277.
- Gavel, H. (1920): “Éléments de Phonétique Basque”, *RIEV* 12.
- Jauregi, O., & Epelde, I. (2013): “Hasperenaren galera Iparraldeko euskararen”, in R. Gómez, J. Gorrochategui, J. A. Lakarra & C. Mounole (arg.), *Koldo Mitxelena Katedraren III. Kongresua*, UPV/EHU, Gasteiz, 245-262.
- Mitxelena, K. (1990 [1961]): *Fonética histórica vasca*. Gipuzkoako Foru Aldundia, Donostia.
- Moutard, N. (1975-1976): Étude Phonologique sur les Dialectes Basques, *FLV* 19, 5-42; 20, 141-189; 22, 9-54.
- Vinson, J. (1907-1911): “Spécimens de variétés dialectales basques”, *RIEV* 1, 627-633; *RIEV* 2, 129-135; *RIEV* 5, 211-223.
- Yrizar, P. (1997): *Morfología del verbo auxiliar labortano (estudio dialectológico)*. Euskaltzaindia & UPV/EHU, Iruñea.

7. Eskerrak

- “Lapurdi itsas hegiko euskara” UPV/EHU eta UPPA tutorekidetza arteko tesia, UPV/EHUK finantzatzen du.
- Bereziki eskertzen ditut tesi zuzendaritza haien gain hartzen duten Iñaki Camino (UPV/EHU) eta Xarles Videgain (UPPA-IKER) ikerle eta irakasleak.
- Milesker IKER laborategiko ikerleei, Aziti Bihiako kideei, Sergio Monforteri eta Malika Pedleyri.
- Pazientzia handiz nire galderei erantzuteko prest izan diren lekuko guziei eskerrik beroenak.